مۇشرىكلارنىڭ ھەرەم مەسجىدىگە كىرىشىنى مەنئى قىلىش

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡمُشۡرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقۡرَبُواْ ٱلۡمَسۡجِدَ ٱلۡحَرَامَ بَعۡدَ
عَامِهِمۡ هَـٰذَاۚ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ عَيۡلَةً فَسَوۡفَ يُغۡنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦٓ إِن شَآءَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
٢٨ قَـٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا
يَدِينُونَ دِينَ ٱلۡحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَـٰبَ حَتَّىٰ يُعۡطُواْ ٱلۡجِزۡيَةَ عَن يَدٖ وَهُمۡ صَـٰغِرُونَ
٢٩ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلار (اللە نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن (يەنى ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن). ئەگەر سىلەر (ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، اللە خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، اللە (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. سىلەر ئەھلى كىتابتىن اللە قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار (يەھۇدىيلار ئۇزەيرىنى اللە نىڭ ئوغلى، ناسارالار ئىسانى اللە نىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار اللە قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئېتىقاد قىلمىز دېگەن بىلەنمۇ ئېتىقاد قىلمىغانىنىڭ ئورنىدىدۇر) بىلەن، اللە (ئۆزىنىڭ كىتابىدا) ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (سۈننىتىدە) ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھارام بىلمەيدىغانلار ۋە ھەق دىن (يەنى ئىسلام دىنى) غا ئېتىقاد قىلمايدىغانلار بىلەن، تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار ھالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار﴾.

سۈرە تەۋبە 28 ـ، 29 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

نَجَسٌ: (نىجىستۇر) يەنى ناپاكتۇر. زۇجاج مۇنداق دەيدۇ: «پاسكىنا بولغان ھەرقانداق نەرسە نىجىس ھېسابلىنىدۇ.»

عَيۡلَةً: (پېقىرلىق)، بۇ سۆز كەمبەغەل، يوقسۇل دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

وَلَا يَدِينُونَ: (ئېتىقاد قىلمايدىغانلار)، بۇ سۆز ئايەتتە: ئىسلام دىنىدىن ئىبارەت ھەق دىننى لازىم تۇتمايدىغانلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ٱلْجِزْيَةَ: (جىزيە)، بۇ سۆز ئەھدە تۇزگۈچى تۇزگەن ئەھدىسىگە بىنائەن بېرىدىغان نەرسىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىمدۇر. ئىبنى ئەنبارى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلارنىڭ ئۇستىگە بېرىش يۈكلەنگەن نەرسە جىزيەدۇر.» ئەبۇ ھەييان مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار جىزيەنى ئۆزلىرىگە بېرىلگەن ئامانلىقنىڭ بەدىلى ئۈچۈن بېرىدۇ.»

عَن يَدٍ: (بويسۇنۇپ) يەنى ئۇلار جىزيەنى باش ئەگكەن، ئىتائەت قىلغان ۋە بىچارە ھالەتتە بېرىدۇ.

صَٰغِرُونَ: (خار ھالدا)، ئۇ سۆز «ساغىر» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، بىچارە، خار دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئايەتتە: تاكى ئۇلار جىزيەنى بويسۇنغان، ئىتائەت قىلغان ھالدا بىچارىلىك ۋە خارلىق ئىچىدە بېرىدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئوموميي مەنىسى

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشەنگەن ئى مۆمىنلەر! ﴿مۇشرىكلار﴾ ئىچكى دۇنياسى ناپاك، ئەقىدىلىرى بۇزۇق بولغانلىقى ئۈچۈن ھەقىقەتەن پاسكىنا ۋە نىجىستۇر. ئۇلار تاھارەت ئېلىپ پاكىزلانمايدۇ، غۇسلى قىلمايدۇ، نىجىس نەرسىلەردىن ئۇزاق تۇرمايدۇ. ئۇلارغا ﴿مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن﴾ ھەرەم مەسجىدىگە كىرىش ئىمكانىيىتى بەرمەڭلار. ئى مۆمىنلەر! ئۇلارنىڭ ھەجگە كېلىشىنى ۋە ھەرەم مەسجىدىگە كىرىشىنى مەنئى قىلىش سەۋەبى بىلەن پېقىرلىقتىن، كەمبەغەللىكتىن ﴿قورقساڭلار، الله خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ﴾، رىزقىڭلارنى كەڭ قىلىدۇ. تاكى سىلەر ھېچكىمگە موھتاج بولۇپ قالمايسىلەر. بۇ الله تائالانىڭ ئىرادىسى بىلەن باغلىق ئىشتۇر. ﴿شۈبھىسىزكى، الله (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾.

ئى مۆمىنلەر! ﴿سىلەر ئەھلى كىتابتىن الله قا﴾ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشەنمەيدىغانلار، ﴿ئاخىرەت كۈنىنى﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەۋەر قىلغان رەۋىشتە تەستىق قىلمايدىغانلار، ئىسلام دىنىغا ھەق دىن دەپ ئېتىقاد قىلىپ كىرمەيدىغانلار، ﴿الله (ئۆزىنىڭ كىتابىدا) ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (سۈننىتىدە) ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھارام بىلمەيدىغانلار بىلەن﴾، تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ، ئىتائەت قىلىپ ۋە بىچارىلىكىنى بىلدۈرۈپ ﴿خار ھالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار﴾.

www.munber.org

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مەككە مۇشرىكلىرىغا سۈرە تەۋبىنىڭ بېشىدىكى ئايەتلەرنى ئوقۇپ بېرىشكە، ئۇلار بىلەن تۈزگەن ئەھدىنى ئۇلارغا تاشلاپ بېرىشكە ۋە ئۇلارغا: ﴿الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدادۇر﴾[1] دېگەن ئايەتنى جاكارلاشقا بۇيرۇغان چاغدا، مەككىنىڭ سىرتىدىن كەلگەن مۇشرىكلار تەھدىت سېلىپ: ئى مەككىلىكلەر! سىلەر پات يېقىندا قاتتىق كۈنلەرگە، يوللارنىڭ بۇلاڭ ـ تالاڭغا ئۇچرىشىغا، ئات ـ ئۇلاغلىرىڭلارنىڭ زىيانغا ئۇچرىشىغا يولۇقىسىلەر، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن: ﴿ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلار (الله نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن (يەنى ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن)...﴾ دېگەن ئايىتى كەرىم نازىل بولدى[2].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ قۇرئان كەرىم مۇشرىكلارنى «نىجىستۇر» دەپ ئاتىدى. بەزى ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسى ناپاك. ئەقىدىلىرى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ۋە الله قا شېرىك كەلتۈرگەنلىكلىرى ئۈچۈن ياكى تاھارەت ئېلىپ پاكلانمايدىغانلىقى ياكى غۇسلى قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق دەپ ئاتالغان.»

2 ـ ھەرەم مەسجىدىگە يېقىنلىشىشنى مەنئى قىلىش مۇبالىغە رولىنى ئوينايدۇ. چۈنكى مەقسەت ئۇلارنى مەسجىدكە كىرىشنى مەنئى قىلىشتۇر. ئۇلارنىڭ ھەرەم مەسجىدىگە يېقىنلىشىشى مەنئى قىلىنغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا كىرىشى تېخىمۇ كۈچلۈك مەنئى قىلىنىدۇ. الله تائالانىڭ: ﴿زىناغا يېقىنلاشماڭلار﴾[3] دېگەن سۆزىمۇ زىنا قىلىشنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك ھارام قىلىنغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

3 ـ الله تائالانىڭ: ﴿الله خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ﴾ دېگەن سۆزىدە باي قىلىشنى الله تائالانىڭ خالىشىغا باغلىق قىلىش بولسا، الله تائالا بىلەن ئەدەپلىك مۇئامىلە قىلىشقا كۆڭۈل بۆلۈشنى تەلىم بېرىش، شۇنداقلا مەقسەت قىلغان ئىشقا چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ، دەپ تايىنىپ كەتمەسلىكنى، بەلكى ياخشى ئىشلارنى قىلىشتا ۋە يامان ئىشلارنى دەپئى قىلىشتا چوقۇم الله تائالاغا زارلىنىشنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىش

---

[1] سۈرە تەۋبە، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام ئەبۇ ھەييانىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 27 ـ بەت.
[3] سۈرە ئىسرا، 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئۇچۇنــدۇر. اللہ تائــالانىڭ: ﴿(ئــى مۇھەممــەد! ســەن ۋە ســاھابىلىرىڭ) خــۇدا خالىســا (دۈشمەندىن) ئەمىن بولغان، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرقىغان ھالدا، قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرامغا كىرىسىلەر﴾[1] دېگەن سۆزىمۇ مۇشۇ نۇقتىنى ئىپادىلەيدۇ.

4 ـ مەزكۇر ئايەتنى: ﴿شۇبھىسىزكى، اللہ (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ دەپ ئاخىرلاشتۇرۇش بولسا، بايلىق ۋە يوقسۇللۇقنىڭ اللہ تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى، رىزقنىڭ ھېيلە ئىشلىتىش ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتىش بىلەن كەلمەيدىغانلىقى، بەلكى ئۇنىڭ ھېكمەت ۋە پايدىلىق بولغان ئىشقا مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئىنتايىن نازۇك بولغان نۇقتىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا اللہ خالىسا باي قىلىدۇ، خالىسا كەمبەغەل قىلىدۇ. اللہ تائالا پەقەت ھېكمىتى ۋە پايدىسى بولغانلىق سەۋەبىدىنلا بېرىدۇ ۋە مەنئى قىلىدۇ.

5 ـ اللہ تائالا يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردىن ئىبارەت ئەھلى كىتابلارنىڭ ئىمانى بولمايدىغانلىقىنى بايان قىلدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىمانى يالغانچىلىق بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن ئىمان بولۇپ، ئىمان بولۇشقا تېگىشلىك ئىمان ئەمەس. نېمىشقا دېگەندە ئۇلار اللہ نىڭ بالىسى ۋە ئايالى بار دەپ بوھتان چاپلىدى، كىتابلىرىنى ئۆزگەرتتى، اللہ ھارام قىلمىغان نەرسىلەرنى ھارام قىلدى، اللہ ھالال قىلمىغان نەرسىلەرنى ھالال قىلدى. ئۇلۇغ ئىگىمىز اللہ تائالانى نالايىق سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىدى. شۇڭا ئۇلار ئىمانىنى دەۋا قىلسىمۇ، توغرا ئىمانلىق مۆمىنلەردىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئىمانى بولمايدىغانلىقىنى بايان قىلىشتىكى سىر مانا مۇشۇدۇر.

كىرمانى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلارنىڭ اللہ قا ئىمانى يوقلۇقى بايان قىلىندى. چۈنكى ئۇلارنىڭ تۇتقان يولى اللہ قا ئىمان كەلتۈرمىگەن ئادەملەرنىڭ يولىدۇر. نېمىشقا دېگەندە ئۇلار اللہ تائالانى ئۇنىڭغا لايىق بولمىغان سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەيدۇ.»

شەرئىەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

ئايىتى كەرىمدىكى «مۇشرىكلار» دېگەن سۆز نېمە مەنە بېرىدۇ؟

كۆپىچىلىك تەپسىرشۇناسلار: «مۇشرىكلار» دېگەن سۆز بۇتلارغا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنىدىغانلارغىلا خاس بولۇپ، «مۇشرىك» دېگەن سۆز اللہ قا باشقا ئىلاھلارنى شېرىك قىلىۋالغان كىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئەھلى كىتابلار گەرچە كاپىر بولسىمۇ،

[1] سۈرە فەتھى، 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«مۇشرىكلار» دېگەن سۆز ئۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. چۈنكى ئۇ سۆز بۇتلارغا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنىدىغانلارغىلا خاستۇر دەپ قارايدۇ.

بەزى ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «مۇشرىكلار» دېگەن سۆز پۈتۈن كاپىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مەيلى ئۇلارنىڭ ئىچىدە بۇتلارغا چوقۇنىدىغانلار بولسۇن، مەيلى ئەھلى كىتابلار بولسۇن ئوخشاشتۇر. چۈنكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ھەقىقەتەن الله قا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھىنى مەغپىرەت قىلمايدۇ. خالىغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىدۇ﴾[1] يەنى گۇناھىنى كەچۈرىدۇ. بۇ ئايەتتە شېرىك كەلتۈرۈش سۆزى كۇفرىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن.

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: بۇ قاراش توغرىدۇر. «مۇشرىكلار» دېگەن سۆز پۈتۈن كاپىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھەرەم مەسجىدىگە كىرىشنى مەنئى قىلىش پۈتۈن كاپىرلارغا ئامىمىباپتۇر. شۇڭا بۇتپەرەس، يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ئارىسىدا ھۆكۈمدە ھېچقانداق پەرق يوق.

ئىككىنچى ھۆكۈم

مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرى نىجىسمۇ؟

الله تائالانىڭ: ﴿مۇشرىكلار (الله نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسى مۇشرىكلارنىڭ نىجىس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بىز يۇقىرىدا بۇ سۆزنىڭ مەنۇۋى جەھەتتىكى ناپاكلىقنى كۆرسىتىدىغانلىقى يەنى ئۇلاردىكى شېرىكلىك ئۇلارنى يىراق تۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان نىجىس نەرسە دەرىجىسىگە چۈشۈرۈپ قويىدىغانلىقى ياكى ئۇلارنىڭ جۇنۇبلۇقتىن غۇسلى قىلىشقا ۋە تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشقا تېگىشلىك بولغان ئىشلارنى قىلماي، شۇنداقلا پاسكىنا نەرسىلەردىن يىراق تۇرماي نىجىس نەرسىلەرگە ئوخشاپ قالغانلىقلىرى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتتۇق.

زەمەخشەرى «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى نەقىل قىلىدۇ: «بۇ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى تۇتقا قىلساق، مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرى ئىت ۋە چوشقىلارغا ئوخشاش نىجىستۇر.»

ئىبنى جەرىر ھەسەن بەسرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشسە، تاھارەت ئېلىشى لازىم.»

بىراق فىقھشۇناسلار يۇقىرىدىكى قاراشنىڭ ئەكسىچە قارايدۇ. ئۇلار مۇنداق قارايدۇ: كاپىرلارنىڭ بەدەنلىرى پاكتۇر. چۈنكى ئۇلار ئىسلامغا كىرسە، ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى سۇ، تۇپراق ۋە ئوتقا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن پاكىزلانمىغان تۇرۇقلۇق پاكىز ھېسابلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ئۆلىمالار بىرلىككە كەلگەن. ئايەت تاشقى نىجىسلىقنى

---

[1] سۈرە نىسا، 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

كۆرسەتمەيدۇ بەلكى ئۇ ئىچكى نىجىسلىقنى كۆرسىتىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇلار تاھارەت ئالمايدۇ، جۇنۇبلۇقتىن غۇسلى قىلمايدۇ، پاسكىنا نەرسىلەردىن يىراق تۇرمايدۇ. شۇڭا ئۇلار نىجىسلىق بىلەن ئاشۇرۇپ سۈپەتلەنگەن.

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشى توغرىدۇر. چۈنكى مۇسۇلمان مۇشرىكلار بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ مۇشرىكلارنىڭ قاچىلىرىدا سۇ ئىچكەن ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئادەملەر بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەن.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

مۇشرىكنىڭ مەسجىدكە كىرىشى مەنئى قىلىنامدۇ؟

اللّٰه تائالانىڭ: ﴿مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن﴾ دېگەن سۆزى مۇشرىكلارنىڭ ھەرەم مەسجىدىگە كىرىشىنى مەنئى قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. لېكىن ئۆلىمالار ﴿مەسجىدى ھەرام﴾ دېگەن سۆزنىڭ نېمە مەنىنى كۆرسىتىدىغانلىقى ھەققىدە ئوخشىمىغان مۇنداق بىرقانچە قاراشلاردا بولغان:

1 ـ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىگە ئاساسلانغاندا بۇ سۆز خۇسۇسەن ھەرەم مەسجىدىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ شافىئىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر.

2 ـ مەككە ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ھەرەم دائىرىسىنىڭ ھەممىسىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئەتائىنىڭ ۋە ھەنبەلىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر.

3 ـ مەسجىدلەرنىڭ ھەممىسىنى كۆرسىتىدۇ، ھەرەم مەسجىدىنى ئوچۇق دەلىل بىلەن، قالغان مەسجىدلەرنى قىياسى دەلىل بىلەن كۆرسىتىدۇ. بۇ مالىكىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر.

4 ـ ئۇلارنىڭ ھەج قىلىشىنى ۋە ئۆمرە قىلىشىنى مەنئى قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ھەنەفى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام شافىئىينىڭ دەلىلى

ئىمام شافىئىي (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ﴿مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن﴾ دېگەن ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى دەلىل قىلىپ: «ئايەت ھەرەم مەسجىدىنى خۇسۇسەن، كاپىرلارنى ئومۇمەن كۆرسىتىدۇ» دەيدۇ. شۇڭا ئۇ باشقا مەسجىدلەرگە مۇسۇلمان ئەمەس ئادەملەرنىڭ كىرىشىنى دۇرۇس دەپ قارايدۇ. ھەرەم مەسجىدىگە پۈتۈن كاپىرلارنىڭ كىرىشىنى مەنئى قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەدنىڭ دەلىلى

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ﴿مەسجىدى ھەرام﴾ دېگەن سۆزنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ھەرەمنىڭ ھەممىسىنى كۆرسىتىشكىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. اللّٰه تائالانىڭ مۇنۇ سۆزلىرىمۇ مۇشۇ مەنىدە ئىشلىتىلگەن: ﴿ئۇلار كاپىر بولدى، سىلەرنى مەسجىدى ھەرامدىن ۋە تۇتۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توستى﴾[1]، ﴿(ئى مۇھەممەد! سەن ۋە ساھابىلىرىڭ) خۇدا خالىسا (دۈشمەندىن) ئەمىن بولغان، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرقىغان ھالدا، قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرامغا كىرىسىلەر﴾[2]. ئىلگىرىكى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان توسۇش مەككىگە كىرىشتىن توسۇش ئىدى. اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ئۇزاققا قالماي مەككىگە ئامان - ئېسەن كىرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

ئىمام مالىكنىڭ دەلىلى

ئىمام مالىك (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: نىجىسلىقتىن ئىبارەت ئىللەت مۇشرىكلاردە مەۋجۇدتۇر. پۈتۈن مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش ۋاجىپتۇر. شۇڭا ئۇلارغا ھەرەم مەسجىدىگە ۋە پۈتۈن مەسجىدلەرگە كىرىش ئىمكانىيىتى بېرىش دۇرۇس ئەمەس.

ئىمام مالىك ئەھلى كىتاب كاپىرلىرىنىڭ ۋە باشقا كاپىرلارنىڭ ھەممىسىنى مۇشرىكلارغا قىياس قىلغان. شۇنداقلا باشقا مەسجىدلەرنى ھەرەم مەسجىدىگە قىياس قىلغان ۋە پۈتۈن كاپىرلارنىڭ پۈتۈن مەسجىدلەرگە كىرىشىنى مەنئى قىلغان[3].

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ دەلىلى

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مەزكۇر ئايەت تۆۋەندىكى دەلىللەرگە ئاساسەن ئۇلارنىڭ ھەج قىلىشىنى ۋە ئۆمرە قىلىشىنى مەنئى قىلىشنى كۆرسىتىدۇ:

1 - اللّٰه تائالا: ﴿مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 - يىلىدىن) كېيىن﴾ دېدى. چەكلىمىنى ئەنە شۇنداق ئالاھىدە تىلغا ئېلىش چەكلەنگەن نەرسىنى يىلنىڭ مەلۇم ۋاقتىغا خاسلاشتۇرۇشنى كۆرسىتىدۇ يەنى ئۇلار مۇشۇ يىلدىن كېيىن ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن دېگەن بولىدۇ.

2 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ھەجگە كەلگەنلەرگە سۈرە تەۋبىنى جاكارلاش ئۈچۈن ئەۋەتكەن چاغدا، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «مۇشۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىك ھەج قىلمىسۇن» دەپ جاكارلىغان.

---

[1] سۈرە فەتھى، 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە فەتھى، 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[3] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 5 - جىلد، 28 - بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 3 - جىلد، 417 - بەت.

3 ـ اللہ تائالا: ﴿ئەگەر سىلەر (ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار﴾ دېدى. پېقىرلىقتىن قورقۇش ھەج مەۋسۇمىدە مۇشرىكلارنىڭ ھەج ۋە ئۆمرە قىلىپ كېلىشىنى توسۇش سەۋەبىدىن بولىدۇ. چۈنكى مۆمىنلەر ھەج مەۋسۇمىدە تىجارەت قىلىدۇ. مۇشرىكلارنى توسۇش مۆمىنلەرنىڭ ئىقتىسادىي مەنپەئەتلىرىگە زىيان كەلتۈرىدۇ. شۇڭا اللہ تائالا ئۇلارغا ئۇلارنى ئۆز پەزلى بىلەن باي قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان.

4 ـ مۇسۇلمانلار مۇشرىكلارنى ھەج قىلىشتىن، ئەرەفاتتا ۋە مۇزدەلىفەدە تۇرۇشتىن، شۇنىڭدەك ھەجنىڭ باشقا پائالىيەتلىرىنى قىلىشتىن، گەرچە بۇ پائالىيەتلەر ھەرەم مەسجىدىدە ئېلىپ بېرىلمىسىمۇ، مەنئى قىلىشنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلگەن.

زەمەخشەرى «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالانىڭ: ﴿ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن﴾ دېگەن سۆزى ئۇلار ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: مۇشۇ يىلمىزدىن كېيىن مۇشرىك ھەج قىلمىسۇن، دېگەن سۆزىمۇ ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشىدا مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە، ھەرەم مەسجىدىگە ۋە باشقا مەسجىدلەرگە كىرىشى مەنئى قىلىنمايدۇ.»①

تۆتىنچى ھۆكۈم

جىزيە دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟ ئۇ كىملەردىن ئېلىنىدۇ؟

جىزيە ئەھلى كىتابلار مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسىدە ۋە ياردىمىدە ياشىغانلىقىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن ئۇلارغا تۆلەيدىغان تۆلەمدىن ئىبارەتتۇر. بۇ ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى ياشىغانلىقىنىڭ ۋە ئىسلام دىنىغا كىرمىگەنلىكىنىڭ بەدىلىدۇر ياكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسىدە ۋە قوغدىشىدا ياشىغانلىقىنىڭ بەدىلىدۇر. فىقھشۇناسلار كىملەردىن جىزيە ئېلىنىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق ئوخشىمىغان قاراشلاردا بولغان:

مەشھۇر رىۋايەتكە ئاساسەن ئىمام ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «جىزيە پەقەت يەھۇدىيلاردىن، خرىستىئانلاردىن ۋە مەجۇسىيلاردىن ئېلىنىدۇ.» ئىمام شافىئىيمۇ مۇشۇنداق دەيدۇ. ئىمام ئەۋزائىي مۇنداق دەيدۇ: «جىزيە بۇتقا ياكى ئوتقا چوقۇنغۇچى ھەرقانداق مۇشرىكتىن، اللہ نىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئىنكار قىلغۇچى ھەرقانداق دەھرىيدىن ئېلىنىدۇ.» ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە مالىك: «جىزيە پەقەت ئەرەبلەر ئىچىدىكى بۇتقا چوقۇنغۇچىلاردىن باشقا ھەممە كاپىردىن ئېلىنىدۇ.»

① ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد.

www.munber.org

جىزيە كىملەردىن ئېلىنىدۇ؟ دېگەن ھۆكۈمگە كەلسەك، بالاغەتكە يەتكەن ئەرلەردىن ئېلىنىدۇ. ساقايماس كېسەلدىن، كوردىن، قېرىلاردىن، ئايالLاردىن، كىچىك باللاردىن، ئۆزلىرىنى ئىبادەتخانىغا ئاتىۋەتكەن راھىبلاردىن جىزيە ئېلىنمايدۇ.

جىزيەنىڭ قانچىلىك مىقداردا ئېلىنىدىغانلىقىغا كەلسەك، ھەر يىلى بايدىن **48** تەڭگە، ھاللىق سەۋىيەدىكى ئادەمدىن **24** تەڭگە، ئەمگەك قىلالايدىغان كەمبەغەلدىن **12** تەڭگە ئېلىنىدۇ. بۇ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە ئەھمەد (اللہ تائالا ئۇ ئىككىسىگە رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: «ئالتۇنى بار ئادەملەردىن تۆت تىللا، كۈمۈش پۇلى بار ئادەمدىن **40** تەڭگە ئېلىنىدۇ. بۇنىڭدا باي ۋە كەمبەغەل ئوخشاشتۇر.»

ئىمام شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم بېشىغا مەيلى ئۇ باي بولسۇن ياكى كەمبەغەل بولسۇن بىر تىللا ئېلىنىدۇ.»

كۈچلۈك قاراش

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: ئىمام مالىكتىن (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) رىۋايەت قىلىنغان قاراش بولسا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەلگىلىگەن قاراشتۇر. ئۆمەرنىڭ ھەر خىل باج - سېلىقلارنى سالغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، ھەر بىر مۇجتەھىد ئىمام ئۆزىگە يېتىپ كەلگەن دەلىلنى ئاساس قىلغان. مەن بۇلارنىڭ ئىجتىھادىقا قارىتا ۋە باي - كەمبەغەللىككە قارىتا بولغانلىقىدىندۇر دەپ قارايمەن. ئۆمەرنىڭ بەك قېرىپ كەتكەن بىر يەھۇدىينىڭ كىشىلەردىن نەرسە تىلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن جىزيەنى ئەپۇ قىلغانلىقى ۋە ئۇنى دۆلەت خەزىنىسىدىن تۇرمۇش پۇلى بېرىش كاپالىتىگە ئالغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. دېمەك، بۇ مەسىلىدە كەڭچىلىك بار.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

پاك ئىسلام شەرىئىتى اللہ نىڭ دىنىغا كىرىشكە، ئىسلام دىنىنىڭ كەڭچىلىكىدىن، ئادىل ھۆكۈملىرىدىن بەھرىمەن بولۇشقا، پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ياخشىلىق ۋە بەخت - سائادەت كەلتۈرىدىغان ھەق دەۋەتنى قوبۇل قىلىشقا ئۈندىمىغان كاپىرلارغا ۋە زالىملارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنى مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلدى.

ھەممىنى ياراتقۇچى اللہ تائالا كاپىرلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشتىن ئەھلى كىتابلارنى ئايرىپ قاراپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا چاقىرىشقا، ئەگەر ئۇلار ئىسلام دىنىغا كىرىشنى رەت قىلسا، جىزيە تۆلەشكە چاقىرىشقا، ئۇنىڭغىمۇ ئۇنىمىسا تاكى ئۇلار اللہ نىڭ دىنىغا قايتقانغا ۋە اللہ نىڭ ھۆكمىگە رازى بولغانغا قەدەر مۇسۇلمانلارنى ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش

قىلىشقا بۇيرۇدى. ﴿تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار ھالدا جىزىيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار﴾.

جىزىيە تۆلەش ئەمەلىيەتتە بويسۇنغانلىقنىڭ ۋە باش ئەگكەنلىكنىڭ بەلگىسىدۇر، مۇسۇلمان بولمىغان كىشىنىڭ ئىسلام دىنى نىزامنامىسى ئاستىدا ياشاشنى قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر، ئىسلام دۆلىتىگە ئىتائەت قىلغانلىقىنى، رازى بولغانلىقىنى ۋە بويسۇنغانلىقىنى ئىزھار قىلىشىنىڭ بەلگىسىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە جىزىيە تۆلەشنىڭ زىممىلار بىلەن مۇسۇلمانلار خەلىپىسى ۋەكىللىك قىلغان ئىسلام دۆلىتى ئارىسىدا ئۆزئارا ياردەملىشىشنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. نېمىشقا دېگەندە بۇ يەردە ئىسلام دۆلىتىگە ئىتائەتسىزلىك قىلىش، ئىسلام نىزامنامىسىگە قارشى ئىسيان كۆتۈرۈش سادىر بولمايدۇ ياكى باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ، ئىسلام ھۆكمىگە پۈتۈنلەي بويسۇنغانلىقنى، ئۇنىڭ پۈتۈن بەلگىلىمىلىرىگە ۋە ئەھكاملىرىگە رازى بولغانلىقنى كۆرسىتىدۇ.

مۇسۇلمان ھەر يىلى پۇل - مېلىنىڭ زاكىتىنى قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن ئورۇنلارغا ئىشلىتىش ئۈچۈن ئايرىيدۇ. يەھۇدىي ياكى خرىستىئاندىن ئىبارەت ئەھدە تۈزگەن بۇ زىممى زاكات بېرىشكە تەكلىپ قىلىنمايدۇ. ئۇ پەقەت جىزىيە تۆلەشكە تەكلىپ قىلىنىدۇ. جىزىيە بولسا ھەر يىلى 48 تەڭگىدىن ئاشمايدىغان ناھايىتى ئاز مىقداردىكى مەبلەغ بولۇپ، ئۇ بۇنى قوغدانغانلىقى، ھىمايىگە ۋە ياردەمگە ئېرىشكەنلىكىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن، ئۆزى ياشاۋاتقان دۆلەتتىكى، ئۇنىڭ ھۆكمى سايىسىدىكى ئاممىۋىي ئاسايىشلىقتىن بەھرىمەن بولغانلىقىنىڭ بەدىلى ئۈچۈن تۆلەيدۇ.

شۇنداق ئىكەن، جىزىيە ئېلىش ھەرگىزمۇ پۇل - مال توپلاشنى، باشقىلارنىڭ مال - مۈلكىنى تارتىۋېلىشنى نىشان قىلمايدۇ. ئۇ پەقەت ئەھلى كىتابلارنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ ھۆكمى سايىسى ئاستىدا ياشاشقا رازى بولغانلىقىنى، ئىسلام دىنىنىڭ ھۆكۈملىرىگە ۋە ئەمر - پەرمانلىرىغا بويسۇنغانلىقىنى ۋە ئىتائەت قىلغانلىقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. بىر ئادەم تولىمۇ راست ئېيتقان: «شەك - شۈبھىسىزكى، اللہ مۇسۇلمانلارنى پۇل - مال توپلىغۇچىلار بولۇشى ئۈچۈن ئەمەس، ئىنسانلارغا توغرا يېتەكچى بولۇشلىرى ئۈچۈن ئەۋەتكەن.»

www.munber.org